Мій Сідней Пуат’є у СРСР, Ізраїлі та США

Сідней Пуатьє і Род Стайгер у картині «Задушливою південною ніччю»

На 95-му році життя помер чудовий актор, перший чорношкірий лауреат Оскара Сідней Пуатьє.

Я добре пам'ятаю, як дивився «Задушливою південною ніччю» (In the Heat of the Night) у маленькому львівському кінотеатрі «Комсомолець», де наприкінці 1960-х іноді показували іноземні фільми без дубляжу. Фільм про чорношкірого детектива з Філадельфії, схопленого за підозрою у вбивстві десь у глибинці расистського американського півдня, шокував мене. Трохи пізніше я прочитав в українському перекладі роман Джона Бола, який ліг в основу картини, головну роль у якій виконав Пуатьє.

Тодішній радянський школяр я запоєм читав книги Ептона Сінклера, Джеймса Болдуїна та інших авторів, які викривали жахи американського расизму. До речі, вони допомагали усвідомити державний, що панував у СРСР, або як кажуть в Америці, системний антисемітизм.

Кадр з фільму «Задушливою південною ніччю»

Звичайно, будь-які порівняння кульгають. Нас не приймали до пристойних вишів, гальмували просування по роботі, багато шляхів були начисто закриті, але... євреїв у СРСР не лінчували. Та й всепоглинаюча радянська корупція, протекція та зв'язки допомагали у боротьбі з антисемітизмом.

У 1970-ті вже в Ізраїлі я подивився «Вгадай, хто прийде на обід?» з моїм улюбленим Спенсером Трейсі (пам'ятаю, як ми всією сім'єю від душі сміялися з нього в комедії «Цей божевільний, божевільний світ» Стенлі Крамера). «Вгадай, хто прийде на обід?» того ж Крамера була радше трагікомедією. Пуатьє грав чорношкірого бойфренда, якого біла дівчина репрезентує батькам — старомодним лібералам, які, зрозуміло, за рівноправність, але... не настільки. Це резонувало з моїм обуренням дискримінацією «змішаних євреїв» в Ізраїлі (я писав про цю проблему у матеріалі « Ці змішані американські євреї»).

1970-ті — 1980-ті вважалися в Ізраїлі дуже ліберальними часами. Ніхто не перевіряв єврейство новоприбулих, достатньо було заявити про титульну національність в аеропорті. Однак, неєвреї та їхні діти стикалися із серйозними проблемами в укладанні шлюбу тощо. Власне, Ізраїль щодо цього мало відрізняється від своїх мусульманських сусідів, де релігія теж не відокремлена від держави.

Постер і кадр з фільму «Вгадай, хто прийде на обід?»

Я підробляв перекладачем і на добровільних засадах допомагав багатьом парам оминути перешкоди та пастки у рабинських судах. Втім, і в равинатах у ті роки приймали на віру заяви іммігрантів-наречених про своє єврейство. Але вже тоді у раввінатах почали складати списки осіб, яким заборонено ставити хупу.

Спочатку я не розумів, чому світські еліти не наполягають на запровадженні громадянських шлюбів, адже існуюче становище компрометувало Ізраїль. Лише пізніше усвідомив, що це значно глибше, і світській більшості необхідний релігійний істеблішмент. На тлі якого «ми» виглядаємо відкритими та ліберальними. Приблизно так описав мені ситуацію розумний і проникливий релігійний депутат Кнесета, з яким я дружний досі.

Складна ситуація була і в Америці, і не лише у контексті боротьби за права чорношкірих. Безвинний ситком «Бріджит любить Берні» 1972 року про шлюб єврея з Нижнього Іст-Сайду з ірландською католичкою з аристократичного Вест-Сайду викликав невдоволення в громадах усіх деномінацій юдаїзму, хоча змішані шлюби були тоді відносно рідкісні. Серіал спонукав Меїра Кахане написати свою знамениту книгу Never again (Ніколи більше). Не знаю, чи сам рабин придумав це гасло, чи у когось запозичив, але він потужно вдрукувався в дискурс сучасних американських євреїв.

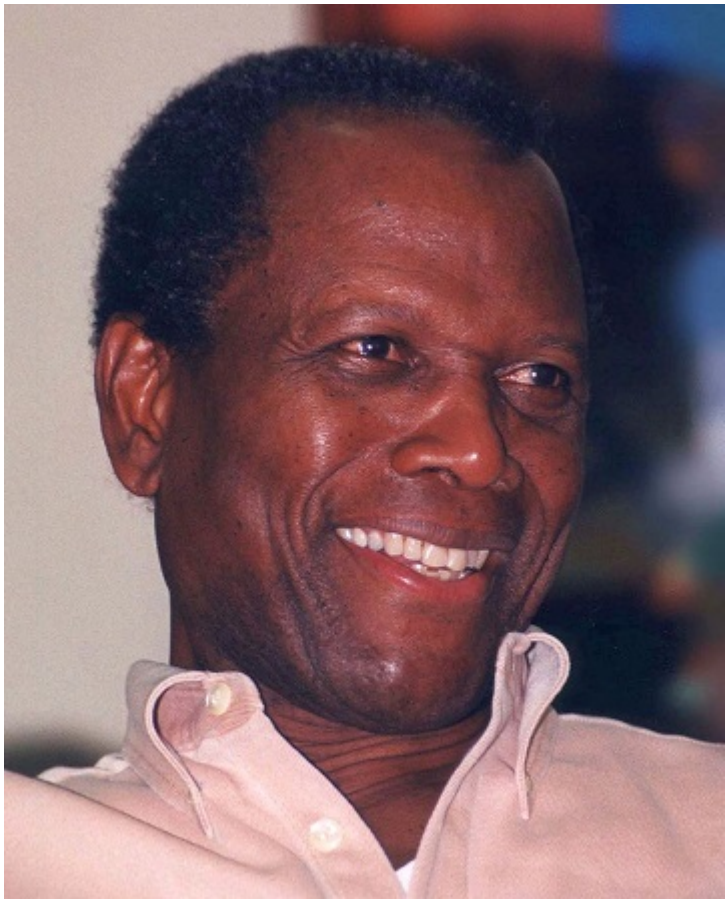

Вуді Аллен і Даян Кітон у картині «Енні Голл»

Єврейський істеблішмент доклав величезних зусиль, щоб переконати тодішний Голівуд закрити серіал після одного, досить успішного сезону. Щоправда, перемога тривала недовго. Вже у 1977-му на екрани вийшов найуспішніший фільм Вуді Аллена «Енні Голл», де він обігрує проблему змішаного шлюбу. Це знаменувало революцію стосовно цієї теми у неортодоксальному американському єврействі.

Пізніше в Америці я знову переглянув «Вгадай, хто прийде на обід?» вже з висоти американського досвіду. В юності мені здавалося, що це фільм із ранніх 1950-х, але його зняли у 1967-му, коли Рух за громадянські права начебто переміг, і расова сегрегація була формально скасована. І знову картина Пуатьє допомогла усвідомити, що коріння системного расизму в американському суспільстві настільки глибоке, що й сьогодні навіть антирасизм відтворює формати зовсім невижитого расизму.

Сам Сідней Пуатьє жертвував гроші радикалам із Нових лівих та чорним націоналістам (слово націоналіст ще не лякало американського ліберала, як сьогодні, і означало просто ідею самобутності афроамериканців, їхнє право на культурне та політичне самовизначення). Серед них були різні люди, але тон задавали Мартін Лютер Кінг, Баярд Растін та інші, які попереджали про небезпеку «зворотнього» расизму. Єдиною доступною американською газетою в СРСР була комуністична Daily Worker, зі сторінок якої молода Анджела Девіс люто громила «чорних расистів». Я пам'ятаю її безжалісну статтю на загибель Малкольма Х: «Чорний расист… мечем жив, від меча і загинув». Сьогодні вона каже інше, а вбивць Малкольма Х виправдали через півстоліття після його смерті.

Актор у 2000 році

Барак Обама вручає актору Президентську Медаль Свободи

В особистому житті Пуатьє був доброчесним патріархальним чоловіком. Другим шлюбом він був одружений з канадською акторкою Джоаною Шімкус, донькою литовського єврея та ірландської католички. Її я запам'ятав з юності за чудовим фільмом «Шукачі пригод», де вона грала з Аленом Делоном та Ліно Вентура. У бесіді для People Джоанна з гордістю розповідала, як доглядала чоловіка і готувала щодня.

«Я канадка, — говорила вона в одному інтерв'ю. — І в мене ніколи не було упередження до чорношкірих. Та я не сприймала його чорним... Я знала, що він чорний, звичайно, але для мене він був просто чоловіком». Нині така «колірна сліпота» — страшний гріх у колах різних тренерів толерантності та проповідників woke-культури (від афро-американського англійського «пильний»). Заяви на кшталт «мені однаково, якої він раси» вважається сьогодні явною ознакою расизму.

Настав чудовий новий світ. Мій американський племінник 36 років, PhD з американської історії, вже не знає, ким був Сідней Пуатьє ...

Міхаель Дорфман, спеціально для «Хадашот»